

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Ioannis Cochläei De Actis Et Scriptis Martini Lvtheri Saxonis

Cochlaeus, Johannes

Parisiis, 1565

Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29789

tes, & nō potest errare: Quia liripipiū & Alt
tium nō sunt signa fallibilia. Male ergo faci
qui scripturas nudas sequuntur: peius, qui
dos patres: pessime, qui scribentes, quia pro
dunt de obscuritate in obscuritatē, donec ill
omissis, Almam facultatem audierint, & lit
pio firmiter adhæserint, ibi est lux mundi, &
gula fidei & morum infallibilis &c.

Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXII.

Umigitur Lutherus complice
que sui præ se contemneret
ne iudicium Ecclesiasticū, reb
les non modo suis Prioribus
Ordinariis iudicibus, verū et
summis Ecclesiæ verticibus, P
pæ & Imperatori, tātōq; elati essent fastu despa
ctōnis, vt ne Vniuersali quidē Cōcilio dogma
ta sua, quæ pro Euāgelio habent, submittere v
lint, & rem proxime iam ad tumultū & seditio
nem popularem perduxissent: misertus cond
lensque Germanicæ Nationi Christiana piet
te illustrissimus Anglorum Rex Henricus, hu
ius nominis Octauus, raro nimis & cunctis sa
culis admirando deuotionis exemplo, ex Reg
li fastigio in literariam descendit harenam, con
tra maledicum decertaturus mendicantium fru
trum Apostatam. Scripsit itaque Assertionem
Septem Sacramentorum, aduersus Captiuita
tem Babylonicam Lutheri, ad Leonem X. Pa
pam

*Liber Regis
Anglicæ cō-
tra Luth.*

pā: adeo sane diferte, erudite ac copioſe, vt eo la-
 bore promeruerit, ipſius Papæ omniumq; Car-
 dinaliū iudicio, perpetuæ laudis Titulū, v: pu-
 blica deiceps approbatione diceretur, fidei Ca-
 tholicę Defenſor. Quanta verò ſit illius Regis
 erga Sedem Apoſtolicam benignitas, quanta
 erga Eccleſiā deuotio, quāta in ſumma ingenij
 acrimonia raraque eruditione modeltia, quan-
 tus deniq; in aduerſariū aſſerēdæ fidei zelus: ex
 ipſiſmet verbis, quibus ad Lectorem præfatus
 eſt, clariffime intelligitur. At enim. Mor^o qui-
 de fidelitate ac pietate, quāquā mihi nec eloquē-
 tia ſit, nec ſciētia copia: cogor tamē, ne ingratū
 tudine maculer, Matrē meā, Chriſti ſpōſam, vt
 nam tanta facultate, quanta cum voluntate, de-
 fendere. Quod licet alij præſtare poſſint vber-
 rius ac copioſius, mei tamen officij eſſe duxi,
 vt ipſe quoque quantumuis tenuiter eruditus,
 quibus rationibus poſſem, Eccleſiā tuerer, me-
 que aduerſus venenata iacula hoſtis eam op-
 pugnantis obiicerem. Quod vt faciam, tem-
 pus ipſum & præſens rerum ſtatus efflagitat.
 Nam antea, cum nemo oppugnaret, nemini
 propugnare neceſſe erat, At quum iam hoſtis
 exortus ſit, quo null^o potuit exoriri malignior,
 qui dæmonis inſtinctu charitatē prætexens, ira
 atque odio ſtimulatus, & cōtra Eccleſiā & con-
 tra Catholicam fidem, vipereū virus euomit:
 Neceſſe eſt aduerſus hoſtē cōmunē Chriſtianę
 fidei, omnis Chriſti ſeruus, omnis ætas, omnis
 ſex^o, omnis ordo cōſurgat: vt qui virib^o nõvalēt,

F iij

*Negleſtum
 eſt hic illud
 Eccleſiaſtici
 11. Ante
 mortē ne lau-
 daueris homi-
 nem quequā.*

officium saltem alacri testentur adfectu. Ne
itaque conuenit, vt duplici armatura mun-
mur: cœlesti scilicet ac terrestri. Cœlesti, vt
ficta charitate & alios perdit & perit ipse, vt
charitate lucrifactus, alios lucrifaciat: & q
falsa doctrina depugnat, doctrina vera vinct
tur. Terrestri uero, vt si tam obstinata maliti-
fit, vt consilia sancta spernat, & correptiones
pam contemnat, merito coërceatur supplicio
vt qui benefacere non vult, desinat malefac-
re, & qui nocuit verbo malitiæ, supplicij pro-
fit exemplo. Hęc Rex ipse in Prologo. In pro-
cessu verò libri, adeo densis tum rationibus
tum scripturæ sacrę locis præmunit & affirma-
vbique sensum & doctrinam Ecclesiæ, atque
aduersarij falsos prætextus fucatasque arguit
tam clare detegit, & acute cõfutat, vt intra pau-
cos menses liber eius à multis Chalcographis
in multa millia multiplicat⁹, totum orbẽ Chri-
stianum & gaudio & admiratione repleuerit.
Nec satis erat catholicis in Germania, eum li-
brum Latine legisse, licet in ea lingua disertis-
sime scriptus esset: verum etiam in Germani-
cam transferebatur linguam, vt etiam Laici, La-
tinæ linguæ ignari, intelligerent, nihil solidi
esse in doctrina noua Lutheri. Liber itaque pau-
cula Regis verba hic recitare cõtra inflatam ac-
turgidam Lutheri argutiam quandam, contra
Missæ sacrificiũ: quia promissio sit & nõ opus.
Mirum est (inquit Rex) quãto nixu parturiens,
quã nihil peperit, nisi merũ vetũ: Quẽ cũ ipse tã
validum

validum velit videti, vt montes posset euertere, mihi profecto videtur tam languidus, vt agitare non possit arundinem. Nam si verborum tollas inuolucra, quibus rem absurdam (velut simiam purpura) vestit, Si tollas exclamationes illas, quibus iam velut re dilucide probata, toties in totam debachatur Ecclesiam, & nō dum collata manu, tanquam ferox victor insultat: nihil aliud restare videbis, quam nudum & miserum sophisma. Redierat iam è Pathmo sua nouus ille Euangelista Vuittenbergam, & quāquam publice per a dicitum librum collaudasset antea fratres suos, propter abrogatā Missam: attamen cum non fuisset factum iussu & auspicio suo, domum reuersus, eam rem publice prononcione ad populum reprobauit, Dominica prima Quadragesimæ. Omnes (inquit) errauerunt, quicumque cooperati sunt, & consenserūt ad abrogandam Missam, non quod bonum nō fuerit: sed quod non ordinate factum est. At dicis (inquit) iustum id esse ex scriptura? Fateor & ego, sed vbi manet ordo, quia ex temeritate factum est, absque omni ordine, cum scandalo proximi? Et nisi adeo mala res esset Missa, vellē eam restituere. Scio enim vestrum propositum, & defendere non scio. A Papistis quidem & aliis infanis capitibus bene scirem defendere, sed coram Diabolo sustinere non scio. Sic & alias quasdam temeritates suorum, tum barbaricas tum sceleratas & impias, quas absente ipso iuxta verba & secundum doctrinam eius in fa-

Lutherus domum reuersus reprehendit suos.

ctum deduxerant, reprehendit: Quales erant
abolitio sacrarum imaginum, abiectio religiosi
habitus, attrectatio corporis Christi in Sacra-
mento manibus prophanis &c. Quæ omnia &
si libera esse volebat, & stultis legibus Papa
ascribebat: attamen, quia attentata fuerant eo
absente, reprobavit. Quamuis optaret, omnes
imagines in toto mundo abolitas esse, propter
earum abusum, & vellet omnes Monachos &
Moniales deserere sua Monasteria, vt ea omnia
in vniuerso mundo interirent. Et de venerabi-
li Sacramento diceret, Quamquam illud tan-
gendo non peccauerint, neque tamen in hoc
fecerunt opus bonum: Quia Deus non possit
ferre iocum, sicut sancti ferunt. Si quis tamen
adeo petulans sit, vt Sacramentum omnino ma-
nibus contrectare velit, is curet illud sibi do-
mum deferri, ibique contrectet vsq; ad satieta-
tem, sed non coram multitudine. Huiusmo-
di itaq; sermonibus liuide perstrinxit & repres-
sit audaciam aliorum, præsertim Andreae Caroli-
stadij: Qui & ipsi aliquid esse volebāt, ne vnus
Lutherus esset omnia in omnibus. Acrius au-
tem inuectas est in Bullam Papæ Leonis X. in
cæna Domini, Romæ publicatam, priusquam
Vuormaciam venisset Lutherus. Nam cum in
ea iuxta consuetudinem antiquam excommu-
nicati & anathematizati fuissent omnes hæreti-
ci, nominatim vero Gazari, Patareni, Pauperes
de Lugduno, Arnoldistæ, Speronistæ. Item
Vuiclephistæ, Hussitæ, & nouissime Martinus
Lu-

*Liber Lu. cō-
tra Bullā cœ-
næ Domini.*

luther, simul cum omnibus complicibus fau-
toribusq; suis: Ea tamen Bulla tardius venit ad
manus Lutheri. Inde factum est, vt post reditū
suum parauerit in eam Teuthonicum quēdam
libellum, scēdissima scurrilitate refertum, quē
Xenij loco pro nouo anno retribuit Sedi Apo-
stolica. Sic ergo exorsus est. Martinus Lu-
therus sanctissimæ Sedi Romæ & toti eius Par-
lamento, Meam gratiam & salutem in primis.
Sanctissima Sedes crepa & non frangere, ob
hanc nouam salutationem, in qua nomē meū
primo & in supremo loco pono, osculando-
rumquē pedum obliuiscor &c. Deinde post re-
citatam bullam, in eam responsurus ait. Ego
autē dico ad Papæ & Bullæ huius minas istud.
Qui præ minis moritur, ad eius sepulchram
compulsari debet crepitibus ventris. Vbi ve-
ro venisset ad sextum Articulum, in quo excō-
municantur omnes, qui Turcis aut Sarracenis
ferrum & arma bellica apportant aut vendunt,
id reprehendens ait. Ad quid conducit, corpo-
raliter prohibere Turcā? Quid mali facit Tur-
ca? Occupat prouincias & gubernat tēporali-
ter: At hoc ipsum à Papa quoq; nos pati oportet,
qui & corpus & vitā nobis excoriat, quod
Turca non facit. Ad hæc, permittit Turca vnū-
quenq; in fide sua permanere, quod Papa non
facit: sed cogit vniversum mūdum à fide Chri-
sti ad sua Diabolica mēdacia, vt regimē Papæ,
in corpore, bonis & anima, decies nimirum
peius sit quam Turcæ: & si Turcam expugna-

*Scurrilia ver-
ba Lut.*

*Liber Lu. cō
tra Regem
Anglia.*

reuelimus, à Papa incipiendum nobis esset.
At longe, accrocissime contra omnem pudorem humanum inuectus est in Regem Anglia posteaquam sensit illius libro multum exhibitionis detrahi Euangelio Lutherico, etiam apud Germanos, trās lato eo per Hieronymum Emserum in linguam Germanicam. Nulla sane conuitia, quæ mens pessima & os maledicentissimum excogitare poterant, illi visa sunt nimis vel iniuriosa vel scurrilia: Quicquid in buccam venit, sine omni verecundia euomuntius gentium, quo Regiæ dignitati defertur, ac fas omne furiose contemnens. Et inter conuitia etiam prodigiosam sæpe interponebat arrogantiam & contemptum, dum falso iactitaret se de verbo Dei. Ego vero (inquit) aduersus dicta patrum, hominum, angelorum, demonum, pono, non antiquum usum, non multitudinem hominum: sed vnius maiestatis æternæ verbū, Euangelion, quod ipsimet coguntur probare. Hic sto, hic sedeo, hic maneo, hic glorior, hic triumpho, hic insulto Papistis, Thomistis, Hericistis, Sophistis, & omnibus portis inferi, nedum dictis hominum quantumlibet sanctorū, aut consuetudini fallaci. Dei verbum est super omnia: Diuina Maiestas mecum facit, vt nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesiæ Henricianæ, contra me starent. Deus errare & fallare nō potest: Augustin⁹ & Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, & errauerunt. Itē, Si solius Christi sumus, quis est iste

*Iactantia de
verbo Dei.*

iste stolidus Rex, qui suis mendaciis nos Papæ
facere molitur? Nos non sumus Papæ, sed Papa
noster est. Nostrum est, non iudicari ab ipso,
sed ipsum iudicare. Spiritualis enim à nemine
iudicatur, & ipse iudicat omnes: quia verum est,
Omnia vestra, etiam Papa, quanto magis for-
des istæ & labes hominum, Thomistæ & Hen-
rici. Item. Missam itaque extorsimus, & trium-
phamus aduersus assertorem Sacramentorum.
Triumphata verò Missa, puto nos totum Papa-
tum triumphare. Nam super Missam, ceu rupē,
nititur totus Papatus, cum suis Monasteriis, E-
piscopatibus, Collegiis, altaribus, ministeriis &
doctrinis: atque adeo cum toto vêtre suo. Quæ
omnia ruere necesse est, ruente Missa eorum sa-
cilega & abominanda. An vero impudens &
monstruosa impropertio & iactantia eius non
est ista? Vbi ait. Si idolum Romanæ abomina-
tionis propter Christum conculcaui, quod se
in locum Dei statuerat, magistrumque Regum
& totius mundi fecerat, Quis est iste Henricus,
nouus Thomista, discipulus duntaxat tam igna-
ui monstri, vt virulentas blasphemias eius ho-
norem? Sit ipse defensor Ecclesiæ, sed eius Ec-
clesiæ, quam tanto libro iactat & tuetur: nempe
purpuratæ meretricis & ebriæ & fornicationū
matris. Ego & Ecclesiam eius & defensorem
ipsum pro eodem ducens, vtrosque eodem im-
petu inuadam, & Christo duce conficiam. Cer-
tus enim sum, dogmata mea habere me de cœ-
lo, quæ etiam aduersus eum triumphauit, qui in

*Iactantia
Luth. de sua
doctrina.*

*Defecit anno
1546. subitaneam morte crapulosus Luth.
Papatus sciat
vsq; ad finem
seculi supra
firmam pe-
trā. Cui por-
ta inferi pre-
ualere non po-
terunt.*

vngue nouissimo plus habet virtutis & castitatis
quàm omnes Papæ & Reges & Doctores, v
nihil agant, qui Bullas nominum & titulorum
contra me iactant, & libellos sub Regiis inseri-
ptionibus vendicant. Dogmata mea stabunt,
& Papa cadet, inuitis omnibus portis inferi, &
potestatibus aëris, & terræ, & maris. Ipsi me
uocauerunt ad bellū, bellū igitur habebunt; pa-
cem oblatā contempserunt, pacē igitur nō habe-
bunt. Deus viderit, vter primo fessus defecerit,
Papa an Lutherus. Instat enim mors Papatus
abominabilis: vrget eum ineluctabile suum fa-
tum, & (vt Daniel ait) ad finem sui venit, & ne-
mo auxiliabitur ei. His omnibus & id genus
aliis quàm plurimis vasa iactantia spumis
minisque nō contentus, addidit etiam calum-
nias ac Sycophantias, easq; atrocissimas, non
solum in Papam & Regem Angliæ: verum etiam
in Imperatorem & in Principes Germa-
niæ: & Germanice quidem multo ferocius quàm
Latine, vt scilicet plebem in Principes alacrius
concitaret. At ergo. Apparui ego iam tertio
coram eis. Denique Vuormaciam ingressus
sum, etiam cum scirem mihi violatam esse à
Cesare fidem publicam. Nam didicerunt Prin-
cipes Germaniæ, olim de fide laudatissimæ ge-
ntis, nunc in obsequium Idoli Romani, nihil
magis quàm fidem contemnere, in perpetuam
Nationis ignominiam. Item. Hæc sunt arma,
quibus hæretici vincuntur hodie, ignis & fu-
ror insulsissimorum asinorum & Thomistico-
rum

*Calumnie
Luth. in Cæ-
sarem, &
Principes
Germaniæ.*

*In Thomi-
stas.*

rum porcorum. Sed pergant porci illi, & si au-
 dent exurant me. Hic sum & expectabo eos: ci-
 neribus solis post mortem, etiam in mille ma-
 ria proiectis, persequar & fatigabo hoc abomi-
 nabile vulgus. Summa, Viuens Papatus hostis
 ero, exustus bis hostis ero. Facite porci Tho-
 mistæ, quod potestis, Lutherum habebitis vr-
 sam in via, & leenam in semita: Vndique vobis
 occurrer & pacem habere non sinet, donec fer-
 reas vestras ceruices, & creas frontes contriue-
 rit, vel in salutem vel in perditionem. Itē Teu-
 thonice. Quanto plura scribebant, inquit, tan-
 to infanius, stultius, impudentiúsq; mentiebā-
 tur, donec compertum est tādē per dilucidas
 scripturas, Dei gratia, Papatum, Episcopatus,
 Collegia, Monasteria, Academas, simul cum
 omni sacerdotio, Monachatu, Monialatu, Mis-
 sis, cultibúsq; Dei, meras esse sectas damnatas
 Diaboli. Populus enim iste ad hoc intendit, vt
 coram Deo agat operibus, & nō nuda fide: per
 quod sane & Christus negatur & fides extin-
 guitur. Item. Recte coniungitur simul, Papa &
 Henricus de Anglia ille Papatum suum tam
 bona habet conscientia, quam hic suum possi-
 det regnum, ideo alter alterum scalpit, sicut mu-
 la solent. Sed adhuc multo atroci⁹ magisq; se-
 ditiose scripsit eodē anno, in vniuersum statū
 Ecclesiasticū, sub hoc titulo. Aduersus falso no-
 minatū Ecclesiasticorū statū Papæ & Episcopo-
 rū. Se vero, vt cornua cōtra eos erigeret super-
 bius, noiabat Ecclesiastē Dei gratia: Addēs, si &

*In totum
Clerum.*

*Liber Luth.
contra stat
Ecclesiasticū*

Euangelistam Dei gratia se nominaret, facilius hoc probare possit, quam vllus Episcoporum possit probare titulum suū. Se vero certū esse, quod Christus ipse sic ipsū nominet, & pro tali habeat: Qui & doctrinæ ipsius magister sit, testisque futurus in die nouissimo, quod scilicet ea doctrina non sit Lutheri, sed Christi purum Euangelium. Ait igitur in prologo libri. Hinc certiores vos facio, inquit, me de cætero vobis non amplius eum honorem exhibiturum esse, vt me submitterem vel vobis veletiam vlli Angelo de cælo, ad iudicandum aut examinandum doctrinam meam. Nam stultæ humilitati factum est iam tertio Vuormaciæ, & tamen nihil prodest. Sed volo audiri, & iuxta doctrinam S. Petri, doctrinæ meæ rationem & fundamentum ostendere coram vniuerso mundo, eamque habere iniudicatam à quolibet, etiam à cunctis Angelis. Cum enim de ea certus sim, volo per eam & vester & Angelorum quoque (vt Paulus ait) iudex esse, vt quisquis doctrinam meam non acceptauerit, saluari non possit. Dei enim est, non mea: Idcirco & iudicium meum, non meū sed Dei est. Et infra. At si dixerint, timendum esse, ne fiat seditio contra Ecclesiasticos, Respondeo, inquit, Num ob id verbum Dei negligi, omnisque mundus perire debet? Est ne equum, vt omnes animæ intereant æternaliter, & harum laruarum temporalis pōpa permāneat quieta? Melius foret, vt omnes Episcopi occiderentur, omnia Collegia & Monasteria funditus

*Iudiciū Lut.
de sua doctrina.
1. Cor. 6.*

ditus eradicarentur, quàm ut vna periret anima ne dicam, vt omnes animæ perderentur, propter inutiles laruas & puppas. Ad quid profunt, nisi vt voluptatibus indulgeant ex aliorum sudore & labore, verbumque Dei impediunt? Si autem nolunt audire verbum Dei, sed insaniant ac furunt excommunicationibus, incendiis, cædibus, & omni malo: quid iustius contingeret eis, quàm fortis quædam se-ditio, quæ illos e mundo exterminet? Et ob hoc ridendum solummodo esset, si fieret: sicut ait sapientia diuina, Prouer. 1. Hæc in prologo.

Quantis vero conuitiis, opprobriis, san- nis, impropriis, scædis agnominibus, amaru- lentiis, calumniis, blasphemis & execrationi- bus debachatus sit in omnes Ordines Eccle- siasticos: Maxime in Episcopos, per totum li- brum illum Teuthonicum: nemo rectius re- ferre aut iudicare poterit, quam liber ipse. Hic satis fuerit, eius recitare Bullam, quæ in medio fere libri ponitur, In hæc sane verba. Docto- ris Luth. Bulla & Reformatio. Quicūque opẽ fe- ruit, corpus, bona, & famã in hoc ipẽdũt, vt Epif- copatũ deuastrẽt & Episcoporũ regimen extin- guatur, hi sunt dilecti filii Dei, & veri Christia- ni: obseruantes præcepta Dei, & repugnantes ordinationibus Diaboli. Aut si hoc non possint regimen tamen illud saltem condemnant ac vi- tã. Cõtra vero, quicūque manu tenet Episcopo- rũ regimẽ, eisque obediũt volũtaria obedientia hi sunt Diaboli ministri proprii, & repugnant

*Bulla & re-
formatio
Luth. contra
Episcopos.*

Dei ordinationi ac legi. Pro hac vero Bulla, om-
 pulis Germaniæ persuadēda, plurimos addidit cer-
 scripturæ locos, quos in Episcopos vi traxit cu-
 retorfit. Quos eo facilius admiserunt, & ob-
 adductos putaverunt Laici, quo infensio q-
 sunt abusibus & auaritiæ technis, quæ uul- Si
 tendebantur, uti quiritantur Lutherani Ca-
 Aulis & Consistoriis Episcoporum, per Offi- ta
 lium Procuratorumque rapacitates, quas be- na
 ibi commemorat Lutherus. Longe itaque pe-
 cissimum turbulentissimumque facinus aggre- p-
 sus est rixator iste, qui non solum per libellos G
 uitiosos, sed & per ipsum Euangelium pacis, &
 xime turbauit Germaniam: Quemadmodum q-
 fecit olim Iudas proditor, cui dixit Dominus u-
 Iuda, osculo (quod pacis & amicitia symbo- n-
 erat) filium hominis tradis? Sic profecto & Lu- m-
 herus Euangelio pacis præcipitauit in bella v-
 seditiones Germaniam. In qua non solum ciui- n-
 tas vna contra aliam, & gens aduersus gentem p-
 prouincia aduersus prouinciã pertinaci odio in e-
 surgit: Verum etiam plebs contra Senatum in F
 eadem ciuitate, populus aduersus Principem B
 suum, & Princeps aduersus Imperatorem suum, F
 bella seditionesque meditatur. Et quanto quis i-
 que plus iactitat Euangelium, magisque præ- l
 ceteris Euangelicus videri desiderat, tanto ac-
 dentius aspirat ad tumultus, Cur ita? Quia per-
 suasit Lutherus, tanto verius Euangelium esse, t
 quanto plus tumultuum parit. Nam longe an-
 tea Vuormaciã in conspectu Cæsaris, coram
 omnibus

*Ex Euange-
 lio pacis fecit
 Luth. bucci-
 nam bellorum
 ac seditionum*

omnibus Imperii Principibus & Ordinibus, dicere palam ausus fuerat, Sibi plane omnium iucundissimam faciem istam in rebus esse, videre, ob verbum Dei studia & dissensiones fieri. Eum quippe esse verbi Dei cursum, casum & euentum: Sicut dicit. Non veni pacem mittere, sed gladium. Caterum Rex Anglorum, cuius superius habita est mentio, caute prospiciens, quo ea machinatio tenderet: admonuit Illustrissimos principes, Saxoniarum Duces, Fridericum, Ioannem, & Georgium, fideliter quidem & amice: sed sero & nimis tarde, per locorum distantiam. Priusquam enim literarum eius redderentur, iam per uniuersam Germaniam, longe lateque inuulgata erat noua Lutheri translatio Teuthonica. Libet tamen hic illius Regis pream recitare admonitionem. Literas has (inquit) ob signaturo mihi venit in memoriam, Lutherum in suis aduersum menentis excusare se, quo minus ad reliqua respondeat, impediti transferendo Biblia: Visum est igitur hortari vos, ut omnium rerum maxime provideatis, ne id permittatur facere. Nam ut bonum esse non negem, in quavis lingua legi scripturam sacram: Ita certe periculosum est, ex eius versione, cuius mala fides fidem facit omnibus, id illi studium esse, ut bene scripta male vertendo peruertat: Ut populus ea se legere putet in scriptura sacra, quae vir execrabilis ab execrabilis hausit haereticis. Haec Rex ille quam prudensissime. Quis enim satis enarrare queat, quantus dissidiorum turbationumque et ruinarum fomes et oc

G ii

Regis Angliae ad monitionem, contra nouam translationem Lutheri.

Quaestio translatio noui Test. per Luth.

casio fuerit ea noui Testamenti translatio: qua vir iurgiorum, data opera, contra veterem & probatam ecclesie lectionem, multa immutauit, multa decerpserit, multa addidit, & in alio sensum detorsit: multas adiecit in marginibus passim glossas erroneas atque cauillosas, & praefationibus nihil malignitatis omisit, ut in praesertim res suas traheret lectorem. Inuenti sunt igitur ex Germanis, qui ex ea translatione admissos eo passim errores, & mutationes collegerunt alii supra Mille, alii pauciores. Inter quos Hieronymus emiserit praecipuam laudem promeruit, qui non solum notauit, ac populo aedificandi Lutheri errata in translatione: Verum etiam propriam translationem, quae probato & recepto ecclesiae textui latino per omnia consonaret, velut Antidotum contra Lutheri venenum euulgauit, non sine grandi Catholici populi consolatione. Ex eo enim labore didicerunt Catholici, ubi errasset Lutherus, & gloriantes de suo Euangelio Lutheranos, poterant cum fiducia confutare. Antequam vero prodiret labor Emseri, mirum in modum multiplicabatur per Catalogos nouum Testamentum Lutheri, & etiam futores, & mulieres, & quilibet Idiotarum qui Teuthonicas literas utcumque didicerant nouum illud Testamentum, tanquam fontem omnium veritatis, audivissime legerent, quicumque Lutherani erant: illudque saepe legendum memoriae commendarent, in sinu secum portantes codicem. Ex quo tantam intra paucos menses sibi doctrinam

*Arrogantia
Laicorum &
mulierum ex
nouo. Test.
Luth.*

doctrinam arrogabant, vt non solum cum Laicis partis Catholicæ, verum etiam cum sacerdotibus & Monachis, atque adeo etiam cum Magistris & sacræ Theologiæ Doctoribus, disputare de fide & Euangelio nõ erubescerēt. Quin immo repertæ sunt mulierculæ, quæ propositis Thematis æditisque libellis Theuthonicis, ausæ fuerint vltro prouocare: & quidem procacissime insultantes, ignorantiamque improperantes & contemptui habentes viros, non modo Laicos, atque priuatos homines: Verũ etiam quoslibet Doctores, & Licentiatos totius facultatis Theologiæ, ac totas etiam Vniuersitates: Id quod de Argula, Nobili quadam muliere, compertum habetur. Eoque audaciæ, abiecto muliebri pudore, processerunt mulieres Lutheris, vt etiam ius officiumque publice in Ecclesia docendi, tametsi paulus aperte contra diceret ac prohiberet, sibi vsurparent. Nec deerant eis defensores viri Lutherisci, qui dicerent, Paulum eatenus prohibuisse docendi munus mulieribus, quatenus adsint viri, qui docere sciant & valeant. Vbi vero cessent aut negligant, nesciantve viri, ibi optime licere mulieribus vt doceant. Et Lutherus ipse longe antea docuerat mulieres quoque Christianorum vere sacerdotes esse, atque adeo quicquid è Baptismo reperit, vere Papam, Episcopum, & sacerdotem esse iuxta illud petri dictũ. Vos autẽ genus electũ, regale sacerdotiũ, gēs sancta &c. Cũ igitur mobile vulgus vbique magis intentũ sit & audum

G iij

Luth. ad nobilitatẽ Ger. et in Sermo. de nouo Test.

1. Pet. 2.

Studia Laicorum circa nouum Test.

Luth.

ad res novas late diuulgandas, quàm ad res
 factas in suo statu conseruandas: factum est
 turba Lutheranorum longe plus opera impen-
 dit dicendis sacris literis ita translatis, quàm
 pendit populus Catholicorum, ubi Laici et
 curam potissime in sacerdotes & Monachos
 iicibant. Vnde contigit nonnunquam, à Laicis
 Lutheranis plures scripturæ locos ex tempo-
 citari in colloquijs, quàm citarentur à presby-
 teris & Monachis Catholicis. At iam dudum
 suaferat Lutherus turbis suis nullis dictis ha-
 dam esse fidem, nisi quæ ex sacris literis profe-
 rentur. Idcirco reputabantur Catholici ab illis
 ignari scripturarum, etiam si eruditissimi esse-
 Theologi. Quinetiam palam aliquando contra
 multitudinem contradicebant eis Laici aliqui,
 quam mera pro concione dixerint mendacia
 aut figmenta hominum. Accedebant & alia
 commoda. Nam cum antiqui Theologi, multi
 retro annis peritiam linguarum & politiores
 res neglexissent, Lutherus mox ab initio per
 Philippum Melanctonem, & per Zuinglium
 Oecolampadiumque & Bucerum (antequam
 ab eo in nonnullis articulis dissentire cœpissent)
 totam vere iuuentutem, eloquentiæ literis lin-
 guarumque studio deditam, ac ingenio ex ac-
 cutis et expolitis Erasmi Roterodami opu-
 culis pulcherrime excultam, in partem suam
 traxit. Iuuenes vero & ingenio alacres & laboru-
 patientes, mox in sacris literis (quibus Lutherus
 vnicū tribuebat sensū, & eū solūmodo literalē)

*Contempti
 vocati Theo-
 logi à Luth-
 eranis.*

ita

ita profecerunt literaliter, vt vel XXX. annorum Theologi tam prompti in citadis scripturæ locis non viderentur, quàm erant illi: Qui & de peritia linguarum & de styli elegantia superbiētes, mox quoslibet veteris farinae Theologos, nō solum contemnere, verum etiam prouocare cœperunt, maxime, quando ad populum verba faciebant.

Quod si quis nouitatibus eorum contradiceret, mox prætendebant lectionem Græcam vel Hebraicam, aut aliquem ex vetustissimis autoribus, & confestim plenis conuictio- rum plaustris inuehebantur in Græcarum & Hebraicarum literarum ignaros Theologos, quos odiose sophistas, asinos, porcos, animalia ventris, & inutilia pondera terræ vocitabant: super addentes etiam ronchos & cachinnos immodestissime: Ac vnum Lutherū, velut verum Theologum populo commendātes, eius aduersarios velut ignaros, immo hostes veritatis, & ob alimoniam sibi præcisam aut imminutam Luthe- ro inuidentes, inuidiosissime traducebant.

Cæterum si quos Deus misericorditer præserua- ret sibi, ne Saxonico huic Baal genua sua flecte- rent, sed pio zelo ei resisterent, & contra eum publice vel scriberent vel prædicarent: ii mox il- lud Pauli nimium verum esse experiebantur. Omnes qui pie viuere volūt in Christo Iesu, perse- quutionē patientur. Cum enim Lutherani dice- rent populo placentia, cōtra ignauiam auaritiā que & luxuriam: Item, cōtra scortationes & cō- cubinatus Clericorū quisitantes, falsāque iacta-

G iij

*Vexatio Con-
cionatorum
Catholicorum
2. Tim. 3.*

rēt libertatem Christianam, qua liberi essent
 ab omnibus præceptis Ecclesiæ, papæ, Episcoporum,
 & Conciliorum: Ac scripturarum firmiter probarent,
 nihil esse ieiunia, orationes, vigiliae & alia pœnitentiæ
 opera: Christum satis fecerit pro peccatis nostris:
 sufficere solam fidem: opera nostra bona non esse
 meritoria, sed peccata etiam si optime fiât: et id genus
 multa, capite prompte, alacriter & eloquenter. Catholici
 vero, iuxta debitum officii sui, reprehenderent populum
 de peccatis: reprobanda Lutheri dogmata: iuberent
 obedire præceptis & ritibus Ecclesiæ: docerent ieiunandum
 orandum, aliisque bonis operibus insistendum esse,
 ut dignos faciamus pro peccatis nostris fructus pœnitentiæ.
 Inde profecto factum est, ut populo maxime essent
 plausibiles quidem Lutherani, odibiles vero Catholici
 Concionatores: adeo, ut in plerisque ciuitatibus leues
 iuvenes, nouitiique & aduenæ homines Lutherani
 etiam quorum vita libidinibus, Apostasia, & aliis
 sceleribus contaminata erat, non solum facile
 admitterentur ad prædicandum populo: verum etiam
 præferrentur grauius & maturis uiris, pastoribus
 & prioribus: qui honeste sepe conuersati, fidelissime
 populū verbo & exēplo docuerāt. Et nō raro euenit,
 ut veri & legitimi pastores (quamlibet chari ac venerabiles
 a te fuerant) aut uiderentur tumultuante plebe, aut
 sublationibus iniuriisque quotidianis fatigati
 fractique ultro cederēt, aut subtractis cœsibus.
 Decimisque

*Expulso.
 Pastorum.*

eris effrenis & oblationibus, ad extremam redacti.
 inopiam, aliunde sibi victum querere cogeren-
 tur: triumphantibus interim atque etiam dis-
 centibus nouis prædicatoribus, qui sequacem
 populum verbo noui Euangelii sui ducebant
 quo vellent: maxime vero in odium Cleri & in-
 licentiosam omnis malitiæ libertatem: ita vt
 protinus formidabiles forent, non solum Clero
 irruptionem frendentis populi anxie timenti &
 in horas expectanti: verum etiam Senatui & ho-
 nestissimis quibusque ciuibus & Magistratibus
 In quorum bona domosque plebs obærata fra-
 ternam (quia essent eorum fratres in Christo,
 immò in cista) diuisionem meditabatur. Erat
 enim tempus (de quo prædixerat Apostolus)
 cum sanam doctrinam non sustinerent, sed ad
 sua desideria coaceruarent sibi magistros, pru-
 rientes auribus. Mira itaque erat tum Luthera-
 nis & strenuitas & industria, ad propugnandã
 sectam suam. Multi omnia domestica, scribe-
 bant hinc inde amicis, vt eam rem magnopere
 curarent. Multi in speciem veri Euangelii, pa-
 rentes & amicos relinquebant, vt nouum pro-
 clamarent Euangelium suum: per quod sane cõ-
 staret, nos esse hæcenus misere deceptos à Pa-
 pistis, & reuera omnes æquales & fratres in Chri-
 sto. Et quod perniciosissimum erat toti Germa-
 niæ, Lutherus iactitabat & multi cum eo, Ger-
 manis in eam vsque diem nunquam germane
 ac synceriter predicatum fuisse Euangeliũ: Se
 autem verum proferre Euangelium quod mul-
 tis

2. Tim. 4.

Strenua pro-
pugnatio Lu-
therani Euan-
gelii.

ris sæculis sub scamno latitasset. Siquis fidei
 contra mutiret, mox tota plebeciorum concio
 eum exasperabatur, tanquam ventris gratia
 euangelio resisteret. Lutherani vero se passim
 insinuabant vltro nea peregrinatione vrbium
 non ob aliud sane, nisi vt Euangelium suum illi
 inculcarent. Et resea, cum magnam haberet
 ciem pietatis præ consuetis Ecclesiæ ministris
 qui præfixa & certa habebant stipendia: multo
 profecto à vera Ecclesiæ fide auertit, qui magis
 perpendebant illud Christi. Gratis accepistis
 gratis date, quam istud eiusdem. Dignus est
 operarius mercede sua. Et illud Pauli. Quis militat
 stipendiis suis vnquam? Item, Si nos vobis
 spiritualia seminauimus, magnum est, si carnalia
 vestra metamus? Quanquam vero Lutherani
 Concionatores, posteaquam radices egissent
 nõ minus essent in rem propriam intenti & au
 di, quam Catholici: attamen in prima plantatio
 ne, mira eis erat & industria & liberalitas. Pri
 mum nunquam, ne obiiceretur eis illud Apo
 stoli ad Romanos. Quomodo vero prædicabunt
 nisi mittantur? Et illud eiusdem ad Hebræos.
 Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vo
 catur à Deo, tanquam Aaron: curabant occul
 tis literis & nunciis, vt ab ipsa plebe vel ab ali
 quo Optimatum, quem scirent suæ factioni fa
 uere, vocarentur in vrbem aliquam bene muni
 tam & populosam: aut si non vocarentur, vel vl
 traneum sibi fingeant exilium, vel necessariam
 sibi à Tyrannica euangelii persecutione fu
 gam

Matth. 10.

Luc. 10.

1. Cor. 9.

*Astutia subre
 pendit in alie
 nas Cathe
 dras.*

Rom. 10.

Heb. 5

gam (etiam si propriis illaqueati facinoribus
 profugisset obtendebat, ut eo facilius admitterentur. Vbi vero aliquos nacti fuissent amicos in ea ciuitate, cui Euangelium suum annunciare intendebant: procurabant per illos, ut saltem semel aut iterum permitterentur, populo Christi gratis annunciare verbum Dei. Quod si compotes voti fierent, mox incendebant plebem in odium Cleri: sin minus, clanculum agebant in angulis, donec quosdam in partem suam tractos, permouerent ad sollicitandos alios, qui à Magistratibus & Senatu obtinerent, siue precibus, siue minis, ut liceret eis verbum Dei libere prædicare. Odiosum sane videbatur optimatibus, negare aut prohibere verbum Dei, ne gratis annunciaretur populo. Itaque licet periculosum videretur, Lutheranos admittere: tamen periculosius videbatur reiicere verbum Dei, & fraudare populum pasto Euangelico. Vnde factum est, ut in populosissimas quasque Germaniæ vrbes Imperiales, Lutheri Euangelium sub eo prætextu irreperiret exceptis per paucis, maxime Colonia Agrippina, quæ tot millia sanctorum Martyrum, qui ibidem vel passi sunt, vel religiose coluntur: ab ista læpre seruare hætenus meruerunt. Multum præterea promouit nouum istud Euangelium Chalcographorum ac Bibliopolarum menses, industria, ipsa & opera. Nam quicquid pro Lutero erat, quæ diligentissime ac emendatissime imprimebatur. Quicquid vero pro Catholicis ignauissime ac vi-

Studium & munitia Typographorum & Bibliopolarum.

triosissime. Et quæ Lutheri aut pro Lutheri
 rant, Chalcographi suis sumptibus imprim
 bant, & in maximo quidem numero, vt lati
 me dispergerentur. Nam Apostatarum, qui
 ctis Monasteriis ad sæculum redierant, infir
 rus iam erat numerus, qui victum ex Lutherani
 libris quæritantes, in speciem Bibliopolarum
 gè latèque per Germaniæ prouincias vagaban
 tur. Quæ vero Catholicorum erant, v-lut indo
 cta & veteris barbariei triuialia scripta, contem
 nebant Chalcographi: nihil eorum imprimen
 tes vltro, sed nonnulli ob inopiam rei familiar
 compulsi, aut maxima lucri spe propofita indo
 cti, alienisque sumptibus & impensis adiutu
 quædam ex iis imprimenda suscipiebant: Ea
 men ita neglectim, festinanter ac vitiose impre
 mebant, vt maiorem gratiam eo obsequio refer
 rent Lutheranis, quam Catholicis. Si qui eor
 iustiore operam impenderent, in
 à cæteris in publicis mercatibus Francofordiæ
 & alibi vexabantur ac ridebantur, velut Papiste
 & sacerdotum serui. Quamuis vero Cæsar
 alique Principes ac Reges Catholici, seuerissi
 mis Edictis prohibuissent Lutherica aut impi
 mi aut venum exponi: adeo tamen non profice
 runt Edictis suis, vt Lutheranis Bibliopolis plus
 inde lucri accresceret. Quippe cum Magi
 stratus & Senatores, quibus inquirendi & ani
 maduertendi cura commissa fuerat, vel conui
 nerent malitiose, vel inuitè & neglectim rem il
 lam curarent, velut odiosam & coram populo

detractiōne plenam. Bibliopola harum rerum non ignari, & ab Inquisitoribus ipsis occulte nō nunquā prae moniti, quae Lutherica erant, reponerent in occulto, in publico prostantibus quibusdam prophanis & alterius negotii libris. Unde fiebat, ut emptores, Lutherica quærentes cogerentur ea, prætexente Bibliopola metum & periculum, charius & maiori precio emere ex occulto, quàm empturi fuissent in publico.

Aberat tum procul à Germania Imperator Carolus V. graui ac diurno bello, quod à Rege Franciæ indictum sibi Vuormaciæ, consistenti fuerat, implicitus. Frater eius Ferdinandus, Archidux Austriae & c. Imperialis tum Vicarius seu locū tenens, aliique Principes Catholici: videntes noua Lutheri translatione populos maxime in sectam Lutheranam allici ac induci, editis mandatis præceperunt, ut quicūque subditorum nouum Lutheri Testamentum, aut quoslibet alios eius libros domi haberet, traderet in publicum iis, quibus recipiendi cura esset demandata. et in plerisque sane locis subditi Principum, quibus dictabat conscientia, ne contra Papæ Cæsarisque & aliorum principum suorum Edicta & prohibitiones, vetitos domi retinerent libros, obediēter tradiderunt eiusmodi libros, qui & alicubi in unum congesti rogi, publice combusti sunt. Optimis enim quibusque videbatur Lutherus, nimis malitiose grassari in sacras literas noui Testamenti. E quo rē Canone. audaci cēsura reiciebat Epistolā ad

*Nouum. Test
Lutheri à mul
tis principi-
bus prohibētū.*

*Impia censu-
ra Luth. usq;
libros noui
Testi.*

Hebræos, Epistolam Iacobi, Epistolam Iohannis & Apocalypsim Iohannis. Quas sane & atrocibus infamabat calumniis in suis præfationibus. In præfatione vero generali, etiam in sacratissima Euangelia audacissime manum mittebat, volens in primis repudiandam esse verustissimam hanc & omnibus Christianis notam acceptam opinionem & sententiam, Esse scilicet Quatuor tantum Euangelia, totidemque Evangelistas: reprobās per hoc etiam sacratissimas guras, & visiones, atque mysteria scripturarum, quæ Quaternarium illum numerum præmiserant in Genesi, in Ezechiele, in Apocalypsi &c. Reiciebat item diuisionem librorū noui Testamenti in Legales, Historiales, Prophetales & Sapientiales, uulgo vsitatam. Iubebat prætereacere lectorem, ne ex Euangelio, legis aut doctrinæ librum faciat: Sicut factum fuit hætenus (inquit) & quædam præfationes Hieronymi quæque docuerunt. Euangelium enim non requirere opera, aut præcepta præscribere, sed solum fidem in Christū docere, & dulciter consolari credentes, affirmabat. Et data opera, ipse pleraque loca scripturæ aliter vertebat, in aliumque sensum trahebat, quā habebat Ecclesia: Præsertim vero in iis locis, quæ notissima cunctis uulguerant. Qualia sunt. Oratio Dominica, saluatio Angelica, Canticum Mariæ, & Canticum Zachariæ: ut ex his populis eo facilius crederet, Ecclesiam non habuisse hætenus verum textum Euangelicū. In oratione igitur Dominica, quæ à Matthæo

*Mutauit multa Lutherus
in textu noui
Test.*

à Matthæo commemoratur sexto capitulo, mox
 immutauit initium, dicens. Noster pater in cœ-
 lo, tuum nomen sit sanctum. At vniuersa Eccle-
 sia & omnis Germania hæcenus sic dixit: Pater
 noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomē tuum
 nec Græci aliter habent. In medio autem illius
 orationis pro super substantiali posuit Quotidia-
 num quod Lucas dicit. In fine addit integram
 clausulam, quam vel antiquissima Ecclesiarum
 exemplaria ante annos DCC. aut DCCC. scri-
 pta nusquam habent. Etenim ait Ecclesia. Sed li-
 bera nos à malo. Amē. Lutherus vero sic ait: Sed
 libera nos à malo: Quia tuum est regnum, & vir-
 tus, & gloria in sæcula Amen. Cætera tria habet
 tur Lucæ 1. In salutatione itaque Angelica, vbi
 Ecclesia ait: Ave gratia plena, Lutherus ait: Ave
 gratiosa, seu amabilis. Teuthonice, duholdseli-
 ge. Hoc est, digna amari. In Cantico Mariæ,
 quod Magnificat vulgo dicitur, vbi Ecclesia le-
 git aut canit. Beatā me dicent omnes generatio-
 nes, Luther⁹ ait: Beatā me glorificabunt omnes
 filiorum filii. Denique in Cantico Zachariæ,
 quod per omnes Matutinas legitur, ac Benedi-
 ctus appellatur, vbi Ecclesia canit. In san-
 ctitate & iustitia coram ipso, omnibus die-
 bus nostris. Lutherus sic vertit. Quo ad viui-
 mus in sanctitate & iustitia, quæ ipsi placita est.

Hæc exempli gratia commemorata sint.

*Luth. in ser-
 mo. de destruc-
 tione hierusalē*

tempore in linguam vertisse Germanicam, Cartu
 cet vt conuinceret, aut saltem persuaderet, peat
 lo, Ecclesiam in textu sacro sæpe errasse & lib
 Germanos (quod postea publice iactare diffin
 sus fuit) hætenus vsque ad prædicatione com
 suam nunquam antea verum & Germano lo ve
 audiisse Euangelium. Ipse tamen mer cessla
 aliquot annos, priorem, suam æditionem min
 plærisque locis mutauit: adeo sane, vt ex natu
 Matthæi euangelio adnotauerint quidam pote
 cos XXXIII. In quibus aliter habet se re r
 da æditio eius, quàm prima, quæ posteriori liun
 quinque annis præcesserat. Nec his versio viru
 bus contentus, Latinam quoque æditionem, mul
 pria sua Teuthonica in multis diuersam, cell
 cit, anno post primam æditionem septimo, mit
 licet, vt non solum Germanos: verum etia tes
 Latinos quoslibet in sacra Euangelii lectio vor
 perturbaret. Et ne vlla esset malitiæ consump me
 tio, ædidi eodem anno & alios libellos turba con
 lentos Teuthonice. & quibus duo ad perturba gill
 dum præcipue destinati erant: vnus vitam M san
 nasticam, alter vitam Coniugalem: Prior in se era
 ptionem habebat. De vitandis hominum di Mi
 strinis: Posterior, De vita Coniugali. Prior mu ab
 to scripturarum prætextu damnat omnia præc len
 pta & instituta Ecclesiæ, quæ in sacris literis ex eu
 pressa: ò sunt: Qualia sunt, Ne in Quadagesi ne
 ma vescamur ouis aut carnib. Itē, Vt dieb. Qua de
 tuor tēporū, & in Vigiliis Apostolorū, ex præ
 cepto Ecclesiæ ieiunetur. Itē, quod Benedicti, et
 Carru

*Duo scanda-
 losi libri Teu-
 thonice Luth.*

anicam, Cartusiani à carnibus abstineant. Item, Neli-
aderet, eat Monacho habitum religiosum abiicere,
errasse, & libere ad seculum redire &c. Posterior, fœ-
iactare, dissime contra naturalem pudorem loquitur de
licatione commixtione maris & fœminæ: probans ex il-
Germano verbo Dei, Crescite & multiplicamini, Ne-
n meo cessarium esse eiusmodi commixtionem non
itionem minus, quàm cibum, potum, somnum, & alia
vt ex natura opera: Addens, Quemadmodum vir nō
uidam potest mutare sexum suum, ita nec possit care-
et fecerit muliere: quia non sit liberum aut consi-
steriore lium, sed res necessaria & naturalis, vt omnem
s versio virum oporteat habere mulierem, & omnem
onm, de mulierem habere virum. Et hoc sit magis ne-
m, ad cessarium, quàm edere, bibere, scire, dor-
imo, m, mite, vigilare, &c. Ideoque teneantur sacerdo-
m etia tes Monachi que ac Moniales, sua relinquere
lectione vota, nuptiisque operam dare. Et de impedi-
ns sum mentis Matrimonij, gradibusque affinitatis &
s turba confanguinitatis nihil non perturbat ac sug-
erturba gillat, quicquid ibi sancti Patres præter expres-
ram M sam scripturam constituerunt. Nec iis melior
or in se erat liber eius Teuthonicus, quem de abusibus
um da Missæ inscripsit, translatum ex Latino, De
or ma abroganda Missa. In quo sane tantum pesti-
a præc lentia in populum contra pios Ecclesiæ ritus
teris et euomuit, vt nisi inexhausta esset malitia, om-
ragesi ne pus totius virulentia suæ ibi egressisse vi-
Qua deretur.

H